

ORMER
Ortadoğu Enstitüsü
معهد الشرق الأوسط
Middle East Institute
پژوهشگاه خاورمیانه

- Körfez Dosyası
- Fas Dosyası
- Libya Dosyası
- Mısır Dosyası
- İran Dosyası
- Avrupa ve Ortadoğu Dosyası
- Cezayir Dosyası
- Doğu Asya - Orta Doğu Dosyası
- Filistin Dosyası
- Lübnan Dosyası
- Tunus Dosyası
- Güvenlik Dosyası

SAÜ
Ortadoğu Enstitüsü
Gündem Notları

Mart, 2022

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

ÖNSÖZ

Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü olarak aylık yaptığımız gündem toplantılarını metne döküp yayınlamaya devam ediyoruz. Bu yeni gündem bültenlerinde bölgeyi uzun süredir takip eden araştırmacılarımızın gündemdeki en önemli meseleleri kısaca özetleyip analize dönüştürdüğü kısa dosyalar bulacaksınız. Öte yandan bülten içerisinde Ortadoğu'nun en önemli gelişmelerini Suriye, Irak, Suudi Arabistan gibi ülke bazlı, güvenlik, İslami hareketler, Asya-Pasifik ülkelerinin bölge ile ilişkileri gibi tematik başlıklar altında inceleme şansınız olacak.

1. Körfez Dosyası

Arş. Gör. Rumeysa Ayverdi & Arş. Gör. Mehmet Rakipoğlu

Rusya'nın şubat sonunda Ukrayna'da başlattığı savaş dünya çapında doğrudan veya dolaylı etkiler yaratmıştır. Coğrafi olarak Avrupa'nın Kuzey'inde gerçekleşen bu savaşın Batı Asya'daki bu ülkeleri etkisi birkaç faktörden oluşmuştur. İlk olarak Rusya doğalgazına bağımlı Avrupa ülkeleri için, enerji güvenliğinde oluşan belirsizlik zengin hidro-karbon rezervlerine sahip Körfez ülkelerini ön plana çıkarmıştır. Bu bağlamda mart ayı içerisinde Körfez ülkelerine çeşitli Avrupa ülkelerinden enerji antlaşması yapılmak üzere heyetler ziyaretlerde bulunmuştur.

Bir diğer etki ise Körfez ülkelerinin savaş karşısında takip ettikleri siyasetle ilgilidir. Geleneksel dış politika yapım dinamiklerinde ABD ile hareket eden Körfez ülkeleri bu savaş karşısında bu çizginin dışına çıkarak denge siyaseti izlemiştir. Dahası savaşa verilen tepkiler Körfez İş Birliği Konseyi (KİK) içinde de çeşitlenmiştir. KİK ülkelerinin dış politika yapımında 2011 sonrasında ayrışmaya başlamış ve 2015'te daha belirgin bir hal alan almıştır ve bu durum Ukrayna savaşına da yansımıştır. Her ne kadar BM Genel Kurulu'nda yapılan oylamada Rusya'yı kınamış olsalar da Rusya ile kurulan ilişkiler savaş karşısında tarafgir olmayı zorlaştırmaktadır.

Kuveyt savaş karşısında en net duruşu sergilemiştir. Rusya'yı eleştirilerinin merkezine alarak, Ukrayna'nın bağımsızlığına ve egemenliğine saygı gösterilmesinin ve çözümün BM tüzüğü ve uluslararası hukuka uygun şekilde gerçekleşmesinin gerektiği belirtilmiştir. Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik işgal girişimi ve bu konudaki iddiaları Kuveyt işgali ile özdeşleştirilmiştir. Diğer taraftan beklenildiği üzere Umman tarafsızlığını açıklarken, Suudi Arabistan'da bu savaş karşısında tarafsız duruş takınacağını belirtmiştir. Dış politika Suudi Arabistan ile paralel bir çizgide ilerleyen Bahreyn ise net bir tavır belirtmemiştir. Suudi Arabistan bu tavrını desteklemek amacıyla Ukrayna- Rusya arası görüşmelerde arabuluculuk yapma konusunda gönüllü olduğunu belirtmiştir. Rusya Devlet Başkanı Putin'le telefon görüşmesi gerçekleştiren Veliaht Prens çözümün diplomatik yollarda aranmasını temennilerinde bulunurken, petrol fiyatlarında istikrarın korunması üzerine bir konuşma yapılmıştır.

Savaşı eleştirilerek Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunan Katar bir yandan da Rusya ile olan ilişkilerini de korumayı hedefleyerek diplomatik açıdan temkinli davranmıştır. Batılı devletlerin Rusya'ya karşı yürüttüğü ekonomik yaptırımları desteklemeyeceğini belirtmiştir. Katar- Ukrayna yetkilileri arasında çeşitli telefon görüşmeleri yapılmış ve diplomatik çözüm yolları konuşulmuştur. Savaşın Katar'a etkilerinden ilki savaş başlamadan hemen önce Biden yönetimi Katar Emir'i Şeyh Tamim bin el-Sani'yi Beyaz Sarayda ağırlayarak, Kuveyt ve Bahreyn'den sonra Katar'ı da NATO dışı müttefik ilan etmiştir. Özellikle bu faktör Katar'ın en azından retorik bazlı bir Rusya karşıtı bir duruş takınmasındaki etken olmuştur. İkinci olarak Katar gazının Avrupa'ya ihracatı gündeme alınmakta ve değerini arttırmaktadır. Bu bağlamda İtalya Enerji Bakanı Katar'ı ziyaret ederek enerji iş birliğini derinleştirmesi konusundaki istekliliğini belirtmiştir. Rusya gazına alternatif oluşturma hedefiyle Katar'ı ziyaret eden bir diğer heyetse Avusturya'dan olmuştur. Almanya ile de benzer temalarda görüşmeler yapılmıştır.

BAE'de Putin'le yaptığı görüşmede petrol piyasasının istikrarına odaklanmıştır. BAE tarafından diplomasinin önceleme ve uluslararası hukuk kurallarına uyularak sivillerin korunması vurgusu yapılmıştır. BAE Dışişleri ve Uluslararası İş Birliği Bakanı Şeyh Abdullah bin Zayid al Nahyan ve ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken

arasında yapılan telefon görüşmesinde iki ülke arası ilişkilerin güçlendirilmesi ve savaşın çözümünün siyasi yollarla olması gerektiğinden bahsedilmiştir. Veliht Prens Muhammed bin Zayed ise Almanya Cumhurbaşkanıyla bir görüşme gerçekleştirmiş ve görüşmede savaşın patlak vermesiyle daha belirgin bir hal alan küresel enerji güvenliği üzerinde durulmuştur.

Körfez bölgesindeki diğer gelişmelerden bir diğeri ise 18 Mart'ta Beşar Esad tarafından BAE'ye yapılan ziyaret olmuştur. Zamanlama olarak Rusya'nın Ukrayna'da başlattığı savaşla paralel gerçekleşmesi açısından bu ziyaret beklenmedik olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan, 2018'te Şam'da BAE büyükelçiliğinin yeniden açılmasının ardından BAE ve Esad rejimi arasında ikili ilişkilerde inşa süreci başlamıştı. Bu bağlamda iki ülke arasında sınırlı da olsa telefon görüşmeleri ve BAE tarafından Suriye'ye ziyaretler yapılmıştı. Dolayısıyla Esad tarafından BAE'ye yapılan ziyaretin dikkat çekici tarafı yalnızca savaşla paralel zamanlamada olmasıdır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyesi olan BAE mart ayında Konsey'e başkanlık yapmıştır. Bu sürede BMGK toplantılarında kadın hakları, uluslararası barış ve güvenlik temaları ve Libya, Afganistan, Somali, Sudan, konularının üzerinde durulmuştur. BMGK'da gerçekleşen bir başka gelişme ise Yemen'de Husilere yönelik uygulanan silah ambargosunun kapsamı genişletilerek süresi uzatılmıştır ve Husiler için terör örgütü ifadeleri kullanılmıştır.

Son olarak mart ayında iki önemli uluslararası forum düzenlenmiştir. İlk olarak 11-13 Mart tarihleri arasında 2. Antalya Diplomasi Forumunda bir araya gelen dünya liderleri Ukrayna savaşı, Afganistan konusu gibi konuları ele almıştır. Kuveyt Dış İşleri Bakanının katılım gösterdiği ADF açılış oturumunda arabuluculuk ve diplomasinin önemi üzerinde durulmuştur. Katar, Bahreyn ve diğer ülkelerin de dış işleri bakanları foruma katılım göstermiştir. Mart ayında düzenlenen Doha forumu da KİK içi ilişkilerin kriz sonrası oluşan hasarlar giderilmeye çalışılarak ilişkilerin güçlendirilmesine odaklanılmıştır. Suudi Arabistan Savunma Bakan Yardımcısı Halid bin Selman bin Abdulaziz al-Suud Katar Emiri Şeyh Tamim'le bir araya gelmiştir.

Yemen'deki son gelişmeler ise Suudi Arabistan'ın Riyad'daki petrol rafinerisine Husiler tarafından hava aracı saldırısı gerçekleştirildi. Suudi Arabistan'ın petrol tedarikini etkilemeyen bu saldırı küçük bir yangına neden oldu. Son durum olarak Ramazan'ın gelmesiyle Yemen savaşında ateşkes ilan edilmiştir.

2. Fas Dosyası

Arş. Gör. Abdüssamet PULAT

Mart 2022'de Fas'ın iç politika gündemi sakin bir dönemden geçerken dış politikada ise oldukça önemli gelişmeler yaşandı. İlk olarak Batı Sahra'nın güneyinde yer alan ve geçmişte Fas ile ilişkilerinde sorunlar yaşayan Moritanya devlet başkanı Rabat'a önemli bir ziyaret gerçekleştirdi. İki ülke arasında sekizincisi düzenlenen ortak komisyona katılmak üzere gelen Moritanya heyeti hem başbakan hem de kral tarafından kabul edildi. İki ülke arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla yapılan toplantılar sonrasında yatırım, ticaret ve turizm gibi önemli alanlarda işbirliği mesajı çıktı.

Bir diğer dış politika gelişmesi ise Aralık 2020'de Fas'ın normalleşme anlaşması imzaladığı İsrail ile ilişkilerde yaşandı. Geçtiğimiz Ekim ayında David Govrin'in Rabat'a ilk büyükelçi olarak atanmasının ardından İsrail yönetimi Fas'a bir de konsolos atadı. İsrail tarafından yapılan açıklamada İsrail Dışişleri Bakanlığı'nın tecrübeli diplomatlarından Dorit Avidani'nin Fas'a konsolos olarak atandığı bildirildi. İspanya hükümetinin Fas'ın Batı

Sahra sorununa yönelik özerklik planına destek vereceğini açıklaması Mart ayının en önemli gelişmesi oldu. İki ülke arasında son dönemde yaşanan gerilimlerin ardından Pedro Sanchez başbakanlığındaki İspanya hükümeti sürpriz bir şekilde Batı Sahra konusunda Fas'ın tezlerini onayladıklarını ilan etti.

Mart ayı sonunda ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken'in Fas ve Cezayir'e düzenlediği resmi ziyaret gerçekleştirdi. Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin ardından Avrupa'nın Moskova'ya olan enerji bağımlılığından kurtulması için diplomatik temaslarda bulunan Blinken'in Cezayir'den Medgaz boru hattının tekrar faaliyete geçmesini talep ettiği iddia edildi. Cezayir gazını Fas üzerinden İspanya'ya taşıyan boru hattının faaliyeti Rabat ve Cezayir arasındaki krizden sonra durdurulmuştu. Blinken'in Cezayir ziyareti sonrasındaki durağı ise İsrail oldu. Blinken ziyareti sırasında İsrail ile son dönemde normalleşme anlaşması imzalayan Fas, BAE ve Bahreyn'in yanı sıra İsrail ve Mısır dışişleri bakanlarının da bulunduğu Necef Zirvesi'ne katıldı. Blinken'in İsrail'den sonraki durağı ise Rabat oldu. Fas Dışişleri Bakanı Nasser Bourita ile görüşen Blinken iki ülke arasındaki iyi ilişkileri vurguladı.

Mart ay sonunda Rus işgali ile karşı karşıya bulunan Ukrayna'nın Fas ve Gürcistan elçilerini geri çağırdı. Yapılan açıklamada Ukrayna'ya silah sağlama veya Rusya'ya yaptırım uygulama konusunda bu iki ülkeyi ikna edemeyen elçilerin görevden alındığı açıklandı.

3. Libya Dosyası

Arş. Gör. Furkan Polat

Eski İçişleri Bakanı Fethi Başağa'nın yeni bir geçici hükümet kurma teşebbüsü Şubat ayında Libya gündemine damga vurmuştu. Halife Hafter'e yakınlığıyla bilinen Temsilciler Meclisi Başkanı Akile Salih ile işbirliği yapan Başağa, geçiş sürecinin tıkanmasını fırsat bilerek durumdan siyasi güç devşirmeye çalıştı. Libya krizini yeni bir belirsizliğe sürükleyen bu girişim, Mart ayında Başağa'nın TM'den güvenoyu alması ve bakanlar kurulunu belirlemesiyle yeni bir boyuta ulaştı. Yeni hükümetin göreve başlayabilmesi için Trablus'taki Dıbeybe hükümetinin ve başta başkent olmak üzere batıdaki güç merkezlerinin söz konusu teşebbüsü tanınması gerekir. Misrata ve Trablus'ta bazı silahlı grupların kendini destekleyeceğini uman Başağa hükümetinin başkente intikalinin yeni çatışmaları beraberinde getirmesi oldukça muhtemeldi ancak batıdaki güç merkezlerinin Dıbeybe hükümetinin arkasında durması bu beklentiyi boşa çıkardığı gibi şimdilik iki hükümetli yapının korunmasına da zemin sundu. Dolayısıyla Libya'da 2014-2021 yılları arasındaki çatışmalara katkı sunan çift başlılık yeniden ortaya çıktı.

Haziran 2020'den itibaren görece istikrar süreci yaşayan ülkede geçiş döneminin Berlin Konferansı'nda alınan kararlar doğrultusunda yürütülebilmesi için parlamento ve başkanlık seçimlerinin vakit geçmeden yapılması gerekir. Bu noktaya dikkat çeken BM Libya Destek Misyonu, yaptığı açıklamada seçim sürecine dair takvimin bir an önce belirlenmesi gerektiğine vurgu yaptı. BM'nin bu çağrısına karşılık olarak Dıbeybe hükümeti ise seçim sürecini tıkayan seçim yasası taslağının Ulusal Diyalog Komisyonu'na teslim edildiğini duyurdu ve Başağa-Salih cephesiyle müzakerelerin yapılacağını belirtti. Benzer bir açıklama da Başağa hükümetinden gelirken tarafların gerilimi azaltan açıklamaları şimdilik çatışma olasılığını ciddi oranda düşürdü. Öte yandan siyasi süreçteki belirsizliğin devam etmesi başta Hafter olmak üzere silahlı grupların devlet kurumlarına baskı yaparak güç devşirmesini kolaylaştırmakta ve gruplar arasında on yıldır devam eden rekabeti

körüklemektedir. Dolayısıyla Haziran ayına kadar yapılması planlanan seçimlerin mevcut çift başlılığı çözmemesi durumunda yeni çatışmaların yaşanması kaçınılmazdır.

4. Mısır Dosyası

Arş. Gör. Ayşenur Hazar

Rusya-Ukrayna savaşı, Mısır gündemindeki yoğunluğunu artırıyor:

Şubat ayının son haftasında Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile başlayan Rusya-Ukrayna savaşını birçok ülke gibi Mısır da yakından takip ediyor. Her iki ülke ile ticaret, güvenlik ve turizm gibi alanlarda ilişkileri olan Mısır, tarafsız bir konumda kalmaya çalışırken diplomatik görüşmeler ve arabuluculuk için taraflarla iletişim halini koruyor. Mısır, 2 Mart'ta BM Genel Kurulunun Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesini kınayan kararını onaylasa da krizin kökenleri ve nedenlerinin tartışılması, etkisiz hale getirilmesi ve krizle yüzleşmesi gerektiğini belirten ek bir madde gündeme getirdi ve Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımların oluşturacağı olumsuz etkilere dikkat çekerek yaptırımları onaylamadığını açıkladı. Ayrıca Mısır hükümeti tarafından Rusya'yı kınayan ve yaptırımları destekleyen resmi bir açıklama yapılmadı. Mısır Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan ilk yazılı açıklamada da diyalog ve diplomatik çözüme vurgu yapılarak uluslararası güvenlik ve istikrarı sağlayacak politik çözümler için çaba gösterilmesi gerektiği belirtildi. Mart ayı içerisinde hem Rusya devlet başkanı Vladimir Putin hem de Ukrayna devlet başkanı Vladimir Zelenskiy ile birden çok telefon görüşmesi gerçekleştiren Mısır Cumhurbaşkanı Abdulfettah es-Sisi, krizin siyasi çözümünü hızlandıracak diplomatik çabalara destek verdiklerini açıklayarak müzakerelerdeki gelişmeleri de yakından takip etti. Rusya-Ukrayna savaşı 22 Mart'ta Mısır'ın Şarm el-Şeyh şehrinde Mısır Cumhurbaşkanı Abdulfettah es-Sisi, İsrail başbakanı Naftali Bennett ve Birleşik Arap Emirlikleri Abu Dabi veliaht prensi Şeyh Muhammed bin Zayed el-Nahyan katılımıyla gerçekleşen üçlü zirvede de gündeme geldi. Enerji piyasasındaki güncel gelişmeler, gıda güvenliği ve İran'ın bölgesel etkinliğinin konuşulduğu zirvede öncelikli konulardan biri de savaşın ekonomik etkileriydi.

Rusya-Ukrayna savaşının ekonomik etkileri ilk haftasından itibaren Mısır'da hissedilir olmaya başladı ve krizin derinleşmesinden endişe ediliyor. Çünkü İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün de dikkat çektiği üzere, Rusya-Ukrayna savaşı Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da gıda tedariki, fiyat artışı ve yoksulluğun derinleşmesi gibi etkileri ile bir gıda krizine yol açabilir. Olası gıda krizinin en çok etkileyeceği ülkelerden biri de kalabalık nüfusu ve kırılgan ekonomik yapısı ile Mısır olabilir. Mart ayının ilk haftasında ekmekte yaşanan %50 fiyat artışı ile gıda ürünlerinde görülen benzer fiyat artışlarının önüne geçebilmek için buğday, mercimek, fasulye, yağ, mısır ve firik bulguru ihracatına geçici olarak yasak getirilmesi bu bağlamda ilk hissedilir etkilerdendir. Bununla birlikte dünyanın en büyük buğday ithalatçısı olan Mısır, buğday ihtiyacının önemli bir kısmını temin ettiği Rusya ve Ukrayna dışındaki seçenekleri araştırmaya başladı ve buğday tedarikini güvence altına almak için Fransa, Arjantin, Hindistan ve ABD gibi alternatif ülkelerle görüşmelere başladı. Rusya-Ukrayna savaşının Mısır'a bir diğer etkisi savaş nedeniyle yabancı yatırımcıların ülkeden paralarını çekmesiyle yaşandı ve bu çekilme Mısır lirasında %11 bir değer kaybına neden oldu. Mısır Merkez Bankası 100 baz puan artışına giderken hükümet savaşın olumsuz ekonomik etkilerini hafifletmek için yaklaşık 7,2 milyar dolar tahsis edildiğini açıkladı. Finans bakanı Muhammed Maait de IMF ile görüşmeye başladıklarını duyurdu. Böylelikle Mısır, IMF'ye son altı yılda dördüncü kez başvurmuş oldu. Suudi Arabistan da finansstaki şok dalgalarıyla

mücadele eden Mısır'a destek için Mısır Merkez Bankasında 5 milyar dolarlık depo hesabı açtı. Ayrıca Mısır hükümeti yaptığı açıklama ile Katar'ın 5 milyar dolarlık yatırım yapmayı taahhüt ettiğini ve Abu Dabi ulusal fonundan yapılacak 2 milyar dolarlık hisse alımının da yakında yapılacağını duyurdu.

5. İran Dosyası

Arş. Gör. Mustafa Şeyhmus Küpeli

Aramco saldırısı:

Ukrayna Savaşı sonrası artan petrol fiyatları dünya enerji arzında yaşanan kısıntı sebebiyle ülkeleri zorlarken 26 Mart'ta Suudi Arabistan'daki Aramco petrol üretim tesislerine saldırı söz konusu enerji fiyatlarını daha da zorladı. Husiler tarafından yapılan saldırı Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde bulunan Aramco petrol üretim ve dağıtım tesislerine yönelik yapıldı. Saldırının birkaç gün sonra yapılacak Formula 1 yarışlarının hemen öncesinde gerçekleşmesi ve yarışların yapılacağı yerin yakınında bir alanda olması ise dikkat çekti. Suudi Arabistan'dan yapılan açıklamada ise saldırılar sebebiyle uluslararası piyasalarda yaşanacak kesintilerden sorumlu olmadıkları ifade edildi. Ayrıca Husiler'in saldırılarla uluslararası hukuku ihlal ettiği vurgulandı. Saldırı sonrası Yemen'deki Arap Koalisyonu sözcüsü saldırının İran destekli Husi milisleri tarafından düzenlendiğini belirtti. Suudi yönetimi İran'ın Husiler'e olan desteğine dikkat çekerek uluslararası kamuoyunun söz konusu tehlikenin farkına varması gerektiğine işaret etti. Saldırı sonrası Tahran'ın Azadi meydanındaki anıta Yemen bayrağı ve Husi liderinin resminin yansıtılması ise dikkat çekti. Mart ayında Financial Times'ta çıkan bir haberde Suudi Arabistan'ın ABD'den hem istihbarati hem de operasyonel destek de dahil olmak üzere güvenlik desteği talep ettiği gündeme gelmişti. Bu destek özellikle artan Husi saldırısı sonrası güvenlik açıkları veren Riyad için oldukça önemlidir. Hali hazırda Joe Biden yönetiminin yeniden nükleer anlaşmayı imzalama yönünde adım atması ve Suudi Arabistan'a verilen güvenlik taahhütlerinin Trump dönemine kıyasla zayıflaması Riyad'ın iki temel kaygısı olmuştur.

İran'ın artan petrol üretimi ve nükleer müzakereler:

İran petrol bakanı günlük ham petrol üretiminin Kara ve deniz petrol sahalarında alınan etkin tedbirler, yeni petrol kuyularının, tesislerin yeniden inşası ve modernizasyonu ile ülkenin mevcut petrol üretim kapasitesinin günlük 3 milyon 800 bin varile ulaştığını açıkladı. Bilindiği üzere 2018 yılında Trump yönetimindeki ABD'nin tek taraflı yaptırımları sebebiyle petrol üretiminde ciddi düşüşler yaşanmıştı. Ancak Joe Biden'ın göreve gelmesinin ardından nükleer müzakerelere dair oluşan kısmi olumlu hava İran'ın petrol üretimini arttırmasını sağlamıştır. Ayrıca Ukrayna Savaşı sebebiyle dünya enerji arzında yaşanan sıkıntı ve riskler İran'ın petrol üretimi konusunda elini güçlendirmiştir.

Nükleer müzakerelerde ise taraflar ise itidalli konuşmalarını sürdürdü. İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Said Hatipzade yaptığı açıklamada ülkesinin sonsuza kadar beklemeyeceğinin altını çizdi. Konuşmasında ABD'nin kararlı davranması durumunda anlaşmaya varılacağını ve İran'ın buna hazır olduğunu vurguladı. Hatipzade'nin bu açıklamasıyla ABD'nin İran'ın uyumsuz davranması durumunda nükleer anlaşmadan çekiliriz açıklamasına bir cevaptı. Mart ayının ortasında Rusya, Ukrayna savaşı sonrası kendisine uygulanan yaptırımların İran ile iş birliğine zarar vermeyeceğine dair ABD'den yazılı garantiler talep ettiği için nükleer

müzakerelere bir süre ara verildi. Bu durum doğrudan nükleer anlaşmayla ilgili olmaması sebebiyle diğer imzacı devletler tarafından eleştirildi. Bu devletler tarafından yapılan açıklamada hiç kimse İran Nükleer Anlaşması'ndan ek güvenceler elde etmek için müzakerelerden yararlanmaya çalışmamalı. Bu, anlaşmanın çökme riskini artırır denildi. Ardından Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ise Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımların Moskova-Tahran işbirliğiyle ilgili olmadığına dair yazılı bir garanti aldıklarını ifade etti. Nükleer müzakerelerde ise sona yaklaşılrken İran'dan Mart ayı sonunda yapılan açıklamada Viyana'ya bundan sonra müzakere için değil sadece süreci sonlandırmak ve anlaşmayı imzalamak için gidileceği belirtildi. Müzakerelerin geleceğinin ABD'nin tutumuna bağlı olduğunu belirten İran tarafı ABD'nin karar vermesi gerektiğinin altını çizdi.

6. Cezayir Dosyası

Arş. Gör. Berkan Özgür

Cezayir'in Mart ayındaki en önemli gündem maddesi, geçtiğimiz birkaç olduğu gibi, Batı Sahra meselesiydi. Daha önce Fas ve Fas'ı Batı Sahra konusunda destekleyen Körfez ülkeleri ile gerginleşen ilişkilere bu ay İspanya da eklenmiş oldu. İkili ilişkilerin gerilmesine neden olan ilk adım İspanya Başbakanı Pedro Sanchez'in Batı Sahra konusunda Fas'ın planını destekleyeceğini açıklamasının ardından atıldı. Takip eden günlerde ise Cezayir yönetimi, Madrid'e yönelik ilk tepkisini İspanya Büyükelçisini bakanlığa çağırarak İspanyol hükümetinin konu ile ilgili tavrını "memnuniyetsizlik" ve "şaşkınlıkla" karşıladıklarını dile getirmek oldu. Diğer yandan İspanyol Başbakanı'nın bu politika değişikliği sadece Cezayir'de değil ülkesinde de sürpriz bir adım olarak görüldü. Bilindiği üzere İspanya ihtiyaç duyduğu doğalgazın önemli bir kısmını (İspanya tüm doğalgaz ihtiyacının %45'ini Cezayir'den karşılıyor) Cezayir'den temin ederken, Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı ile Avrupa'nın önemli bir enerji ikilemine gireceği ve bu nedenle Cezayir'in doğalgazına olan ihtiyacın da artacağı düşünülüyordu. Böylesi bir siyasi iklimde İspanyol Başbakanın politika değişikliği kendi ülkesinde de ciddi eleştiri almasına neden oldu.

Takip eden günlerde ise Cezayir yönetimi İspanyol hükümeti ile yaptığı tüm anlaşmaların yeniden gözden geçirileceğini açıkladı. İlk etapta petrol ve doğalgaz anlaşmaları öne çıksa da Cezayir Dışişleri Bakanlığı söz konusu anlaşmaların 2030 yılına kadar devam ettiği için sonlandırılmayacağını ancak bu anlaşmaların petrol ve doğalgazın uluslararası konumuna göre Cezayir'e yeniden fiyatlandırma yetkisi verdiğini hatırlatarak iki ülke arasındaki diğer anlaşmaların gözden geçirileceğini ve "Cezayir'in Avrupa'ya gaz ihracatında İtalya'nın önceleneceğini" dile getirdi. İspanyol hükümetinin bu tavrını "ihanet" olarak yorumlamadığını dile getiren Cezayirli yetkili, bir İspanyol gazetesine verdiği demeçte, "İspanyol dostlarının bu şaşkınlık verici karardan geri dönmek için zamanları olduğunu", aksi taktirde Cezayir'in kapsamlı bir kararla İspanya'ya karşılık vereceğini dile getirdi.

Fas, Körfez ülkeleri ve İspanya ile ilişkilerin gerilmesine rağmen Cezayir'in Çin ve Rusya gibi ülkelerle ilişkileri de gelişmeye devam etti. Bu kapsamda Mart ayında Cezayir Dışişleri Bakanı ile Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, Çinli Bakanın daveti üzerine Çin'de bir araya geldi. Bölgesel ve uluslararası konuların ele alındığı açıklanan üç günlük ziyaret sırasında Wang Yi, ülkesinin Batı Sahra konusunda Cezayir'i desteklediğini dile getirdi. Wang Yi, benzer şekilde, Cezayir'in Arap-Çin zirvesinin gerçekleştirilmesi için katkılarından dolayı teşekkür etti. Diğer yandan Cezayir tarafından da Çin'e benzer bir destek geldi. Sincan ve Hong Kong'da yaşananlara

atıfta bulunan Cezayir tarafı "birleşik Çin'i" savunduklarını dile getirerek ilgili yerlerde yaşananların "uluslararası baskı aracı" olarak kullanılmaması gerektiğini savundu.

Dışişleri Bakanları arasındaki bu görüşme iki ülke arasında hem Batı Sahra ve Hong Kong gibi bölgesel hem de Ukrayna gibi uluslararası konularda benzer yaklaşımlara sahip olduğunu göstermiş oldu. İki ülke arasındaki bu yakınlaşma Cezayir açısından özel olarak Batı Sahra daha genel anlamda ise bölgesel liderlik konusunda Çin'in desteğini sunarken, Çin açısından ise Ortadoğu ve Afrika'da son yıllarda hem siyasi hem de ticari ilişkilerini geliştirme konusunda Cezayir önemli bir aracı rolünü görmektedir. Diğer yandan bu dönemde Cezayir Dışişleri Bakanı'nın Moskova ziyareti öncesinde ve Rusya Federasyonu Askeri-Teknik İşbirliği Federal Servis Müdürü Dimitrii Chougaev'in Cezayir ziyareti Cezayir-Çin yakınlaşması bağlamında ele alınabilir. Chougaev ziyaretinde Cezayir Genel Kurmay Başkanı Saïd Chengriha ile görüşürken savunma alanında anlaşmalar imzalanırken iki ülke arasındaki askeri işbirliği projelerine yenileri de eklenmiş oldu.[5] Bu durum, Cezayir'in Buteflika döneminde (1999-2019) Batı ile girdiği yakın ilişki ile kıyaslandığında, Cezayir'in tarihsel olarak güçlü bağları olan doğu bloku ile de yeniden yakınlaşma eğiliminde olduğu görülecektir. Bu yakınlaşmanın özellikle ABD eski başkanı Trump döneminde Fas'ın Batı Sahra konusundaki tezlerini tanımasından sonra git gide arttığı da görülmektedir.

7. Filistin Dosyası

Arş. Gör. Fatma Zehra Toçoğlu

İsrail'in sistematik saldırıları:

2022 yılının ilk aylarından bu yana İsrail güvenlik güçleri 20 Filistinliyi öldürdü. Bu ayda İsrailli askerler Nablus'un doğusundaki Balata ve Kudüs'ün kuzeyindeki Kalendiya mülteci kamplarına baskınlar düzenledi. İsrail güçleri ve Filistinliler arasında yaşanan arbede de ölen ve yaralanan Filistinliler oldu. Filistin tarafından yapılan açıklamada İsrail güçlerinin bölgede gerginliği her geçen gün tırmandığı ve bu duruma ek olarak özellikle Kudüs şehrinde İsrail vatandaşlarının Filistinlilere saldırılarının arttığı belirtildi. BM İnsan Hakları Konseyi'nin 49. oturumunda Filistin'de yaşanan bu hak ihlallerine değinildi. Raporda geçen yıla göre İsrail güvenlik güçlerinin Filistinlilere yönelik şiddetinin 3 katına yükseldiği bilgisine yer verildi. Ayrıca raporda geçtiğimiz yıl İsrail'in düzenlediği Gazze saldırısı ve hukuksuz eylemlere de yer verildi. Geçtiğimiz yılki Gazze saldırılarında 68'i çocuk 261 Filistinli hayatını kaybetti. Hak ihlalleri hususunda yasadışı yerleşimcilere de yer verilen raporda İsrail'in yaklaşık 10 yıllık süreç içinde yerleşimci sayısını %23 arttırdığı bilgisi paylaşıldı. İsrail'in Batı Şeria ve Doğu Kudüs'te Filistinlilere ait 967 özel mülkü yıktığına ve bu sayının şimdiye kadar kayıtlara geçen sayılar arasında en yüksek olduğuna dikkat çekildi. Bu yıkımlar sebebiyle 1190 Filistinli yerinden oldu. İsrail'in öldürme, tutuklama, yerleşimcilerin saldırıları göz yumma gibi eylemlerinin bölgedeki güvenlik ve istikrara ciddi tehdit oluşturmaktadır. Oluşan bu ortamın geçtiğimiz yıl ramazan ayında olduğu gibi bu ramazan ayında da devam edeceği endişesi taşıyan Filistinli yetkililer İsrail yönetiminin "sistematik saldırılarına" maruz kaldıklarını ifade etti.

8. Lübnan Dosyası

Arş. Gör. A. Selcan Özdemirci Cinal

Arap Ligi Dışişleri Bakanları Konseyi Toplantısı ve Türkiye'deki Yankılar:

Arap Birliği'nin bakanlar düzeyindeki 157. Oturumu, Lübnan Dışişleri Bakanı Abdullah Buhabib başkanlığında 9 Mart 2022 tarihinde yapıldı. Buhabib "Arapların Ukrayna krizine karşı ortak bir duruş benimsediklerini ve ayrıca uluslararası kurumları politize etmeme vurgusu yaptıklarını" belirtirken toplantıda ayrıca Ukrayna krizini takip etmek, ilgili tüm taraflarla iletişim kurmak ve onları krize siyasi bir çözüm bulmaya teşvik etmek için altı Arap ülkesinden (Cezayir, Sudan, Irak, Mısır, Ürdün ve BM Güvenlik Konseyi'nin Arap üyesi (Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)) oluşan bakanlar düzeyinde bir iletişim komitesi oluşturuldu.

Filistin, Irak meselelerinin yanı sıra İran'ın bölge ülkelerine müdahalelerinin ele alındığı toplantıda Türkiye'nin Arap ülkelerinin iç işlerine yönelik müdahalelerini takip eden Arap Bakanlar Komitesi'nin "Türkiye'nin birçok Arap ülkesinin topraklarında askeri varlığının devam etmesinden, Arap ülkelerinin iç işlerine yönelik müdahalelerinden ve BM Güvenlik Konseyi'nin Libya'ya silah ambargosu uygulanmasıyla ilgili kararlarını tekrar tekrar ihlal etmesinden endişe duyduğunu" dile getirmesi Türkiye'de yankı uyandırdı. Türkiye Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan yazılı açıklamada Arap Ligi Dışişleri Bakanları Konseyi'nin Türkiye'ye yönelik asılsız iddialarının tümüyle reddedildiği belirtildi. Türkiye'nin, milli güvenliğine ve çıkarlarına yönelik tehditlerle mücadelesini uluslararası hukukun ilke ve normları çerçevesinde yürüttüğü dile getirilerek "bu konuda herhangi bir şüphe ya da tereddüt yoktur...Türkiye, milli güvenliğine ve çıkarlarına yönelik tehditlerle mücadelesini uluslararası hukukun ilke ve normları çerçevesinde yürütmektedir...Türkiye'nin tüm bu çabaları, aynı zamanda Arap ülkelerinin egemenliği, toprak bütünlüğü ve siyasi birliğinin korunmasına yöneliktir... Türkiye, bölgede kalıcı istikrar ve refahın tesisi hedefiyle, olumlu bir gündem doğrultusunda ve sağduyuyla işbirliği yapma arzu ve iradesini sergileyen tüm Arap Ligi üyesi ülkelerle birlikte çalışmaya hazırdır. " ifadeleri yer aldı.

Ekonomik Kriz ve Siyasal Çekişmeler Gölgesinde Parlamento Seçimleri:

Lübnan siyasal tarihinde seçimlerin zamanında yapılamaması, siyasal çatışmalar ve uzlaşmadan uzak pazarlıklar nedeniyle ertelenmesi gelenek haline gelmiş durumda. Ancak hem ekonomik krizin aldığı korkunç boyut, hem bu krizden çıkış için en büyük umut olarak görülen dış yardımın Lübnan'a nakit akışını sağlayacak ülkeler tarafından "seçimlerin zamanında yapılmasını" öncelikli bir şart olarak açıkça ortaya koyulmuş olması gibi nedenler parlamento seçimlerinin bir an evvel yapılmasını gerektiriyor.

2019 yılından itibaren siyasal elitler tarafından derinleşmesi engellenemeyen ekonomik kriz ülkeyi iflasın eşiğine getirdi. Lübnan Başbakan Yardımcısı Saadeh Al-Shami katıldığı bir televizyon programında; "Merkez Bankası gibi devlet de iflas etti. Kayıpları en az şekilde halka yansıtmaya çalışacağız ve söz konusu kayıplar devlet, Merkez Bankası, bankalar ve mevduat hesapları arasında paylaştırılacak" dedi. Her ne kadar Merkez Bankası Başkanı Riad Salameh, Başbakan Yardımcısı Al-Shami'nin iflas ile ilgili açıklamalarını yalanlayarak görevlerini yerine getirmeye devam ettiklerini ifade etse de ülke tarihinin en büyük ekonomik krizini yaşıyor. Yakıt, elektrik ve ilaç ve gıda başta olmak üzere temel ihtiyaç maddelerine erişim neredeyse imkânsız hale gelmiş durumda. Tüm bu olumsuz tabloya ek olarak buğday, yağ ve mısır ihtiyacının çoğunu Rusya ve

Ukrayna'dan ithal eden Lübnan, savaşın uzaması halinde büyük bir kıtlık ile de karşı karşıya kalacak. Bu nedenle Başbakan Mikati Birleşmiş Milletler'den halihazırda halkın %60'undan fazlasının açlık sınırı altında yaşadığı Lübnan'a gıda güvenliği konusunda ivedilikle destek verme çağrısında bulundu.

Lübnan siyasal elitleri için krizden çıkışın tek yolu acilen IMF ile müzakereleri tamamlayarak ülkeye nakit akışı sağlayabilmek olarak görülüyor. Dış yardımın alınabilmesi için ise parlamento seçimlerinin derhal yapılması gerekiyor. Ancak siyasal elitlerin kendi çıkarlarını öncelendikleri ve seçim hesapları odaklı politikalar izledikleri ifade edilebilir. Öncelikle parlamento seçimlerinin ertelenmesi beraberinde cumhurbaşkanlığı seçimlerinin de ertelenmesini getireceğinden görev süresini uzatmak isteyen Cumhurbaşkanı Mişel Aun'un 15 Mayıs'ta yapılması planlanan parlamento seçimlerinin ertelenmesinden pek de rahatsız olmayacağı ifade edilebilir. Aun'u Cumhurbaşkanlığı makamına getiren Özgür Yurtsever Hareketi -şimdiki lideri Cibran Basil- son seçimlerde Hizbullah ile kurduğu ittifak sayesinde Maruni rakipleri Samir Caca'nın önüne geçebilmişler hatta mecliste de çoğunluğa sahip olmuşlardı. Bu noktada ÖYH müttefiki ve 8 Mart Bloku lideri Hizbullah ise sahip olduğu avantajı kaybetmemek için seçimlerin zamanında yapılmasını talep ediyor. Hatta Hizbullah lideri Hasan Nasrallah "ABD'yi, seçimleri erteleme arayışı içerisinde olması nedeniyle suçlayabiliriz." Diyerek ülkedeki bazı büyükelçiliklerin kendilerine muhalif partileri güçlendirebilmek için genel seçimlerin ertelenmesi çağrısında bulunduğunu ifade etti. Buna mukabil anlaşmazlık ve çıkar çatışması sadece 8 Mart Bloku değil rakipleri 14 Mart Blok'una da hâkim olmuş durumda. Hariri'nin bu seçimlerde aday olmadığını açıklamasının ardından oluşan Sünni lider boşluğunu doldurabilecek güçlü bir isim halen ön plana çıkmış değil. Son tahlilde Lübnan hızla iflasa sürükleniyor ve siyasi liderlerin seçim zaferinden önce başarılı bir seçimi hedeflemesi gerekliliği açıkça görülüyor.

9. Tunus Dosyası

Arş. Gör. Rumeysa Köktaş

Tunus'ta Mart ayında öne çıkan en önemli siyasi gelişme, Cumhurbaşkanı Kays Said'in Tunus Meclisinin feshine yönelik aldığı karar oldu. 25 Temmuz 2021'de Cumhurbaşkanı Said'in aldığı olağanüstü kararlar doğrultusunda faaliyetleri askıya alınan Temsilciler Meclisi, 30 milletvekilinin girişimiyle 30 Mart'ta çevrimiçi bir toplantı düzenledi. Söz konusu oturum, Tunus Meclis Başkanı Raşid Gannuş başkanlığında 28 Mart'ta düzenlenen ve Meclis üyelerinin çoğunluğunun katıldığı bir toplantının ardından alınan karar neticesinde düzenlendi. 217 vekilden 120'sinin katıldığı çevrimiçi toplantıda, 116 oyla Said'in Temsilciler Meclisi'nin çalışmalarını askıya alan ve milletvekillerinin dokunulmazlıklarını kaldıran kararlarının iptali için sunulan bir yasa tasarısı kabul edildi. Oylamaya Nahda Partisi, Tunus'un Kalbi, Kerame Partisi ve bazı bağımsız vekiller katıldı. Cumhurbaşkanı Said, söz konusu oturumu kanunsuz "darbe" girişimi olarak nitelendirdi ve devletin güvenliğine yönelik bir komplo olarak değerlendirdi. Oturumun ardından terörle mücadele birimleri, Meclis Başkanlığı görevindeki ana muhalefet lideri Raşid Gannuş ve diğer milletvekillerini ifadeye çağırdı. Said, oturumun yapıldığı aynı gün Anayasa'nın 72. maddesi gereğince devleti ve kurumlarını korumak amacıyla Temsilciler Meclisi'nin feshedildiğini duyurdu. Tunus Meclis Başkanı ve Nahda Partisi lideri Raşid Gannuş, Said'in meclisin feshine yönelik kararı karşısında "Bireysel yönetimi ve demokrasiye alternatifi kabul etmeyeceğiz" ifadelerini kullandı. Cumhuriyetçi Parti, Demokratik Akım Partisi ve Tunus İşçi Partisi ise meclisin feshini 25 Temmuz darbesinin devamı olarak nitelendirdi.

10. Avrupa – Ortadoğu Dosyası

Arş. Gör. Serra Can

Ukrayna'daki Savaşın Avrupa-Ortadoğu İlişkilerine Yansıması:

Şubat sonundan bu yana iki bölgeyi derin bir şekilde etkileyen ve ilişkileri belirleyen temel dinamik Rusya'nın 2014 Kırım işgali ile başlattığı kriz sürecinin savaşa tırmanması olmuştur. Ukrayna'nın doğusunda yoğunlaşan ve başkentin işgaline kadar büyüyen savaş Batı dünyasında, özellikle de Avrupa'da ciddi tedirginliklere neden olmuştur. Askeri fonksiyonu olmayan Avrupa Birliği'nin NATO'ya ihtiyacı her zamankinden daha fazla ön plana çıkmış, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en derin güvenlik krizi olarak görülen Rusya'nın Ukrayna'daki savaşı Avrupa ülkelerini askeri ve enerji güvenliğinden temel gıda ürünlerinin tedarikine kadar çok boyutlu bir yeniden stratejik düşünmeye zorlamıştır. Bu zorunlu düşünsel dönüşümün içinde Ortadoğu bölgesi kritik önem kazanmıştır. Nitekim henüz savaş başlamadan önce Biden yönetimi sınırdaki Rus askeri yığınaklardan hareketle Amerikan istihbaratına dayandırdığı Rusların savaş planı haberini kamuoyuyla paylaşmış, enerji tedarik zincirlerinde aksama ve enerji fiyatlarında sarsılma yaşanmaması için Katar gibi Ortadoğulu enerji ihracatçıları ile erkenden görüşmeler başlatmıştır. Yine bu bağlamda LNG arzını büyük ölçüde Asya'ya sunan Katar'ı, yönünü artık Avrupa'ya doğru çevirmesi için ikna etmeye çalışan Biden, Avrupa ile Ortadoğu'nun enerji iş birliği için bir arabulucu rolüne bürünmüştür. Gerçekleşmesi büyük ölçüde öngörülmeleyen savaşın başladıktan sonra da beklenenin aksine daha uzun sürmesi Avrupa başkentlerinde Rusya'ya yönelik yaptırımların kademeli olarak sertleşmesini beraberinde getirmiştir. Bu yılın kalanı için olduğu gibi, özellikle 2023'ün kışı için enerji depolarının doldurulabilmesi ve buğday gibi temel gıda ürünlerinde kullanılan ham madde alımlarının yapılabilmesi için koordineli hareket etmek ve ortak bir strateji izlemek şüphesiz elzem hale gelmiştir. Bu anlamda Rusya'nın Ukrayna işgali Avrupa ve Ortadoğu bölgelerini birbirine daha fazla yakınlaştırmış ve karşılıklı bağımlılıkları yadsınamayacak şekilde gözler önüne sermiştir. İtalya ve Almanya gibi ülkelerin enerji ithalatını çeşitlendirebilmek için ki bu yenilenebilir enerjilerin üretimini de kapsayan bir gereksinimdir, ekonomi, dışişleri ve çevre ile iklim bakanlıkları düzeyinde Katar'a yönelmeleri bunun açıkça göstergesidir. Rus gazından bağımsızlaşmak isteyen Avrupa için Katar gibi ülkeler sadece kısa süreli bir "can simidi" değil, aynı zamanda yeşil dönüşümü gerçekleştirmek için vazgeçilmez birer partner konumundadır. Küresel ısınmanın her yıl hissedilir düzeyde arttığı ve iklim hedeflerinin ancak ortak politikalarla gerçekleştirilebileceği bir dünyada, içinde bulunduğumuz dönemin meydan okumaları Ukrayna'daki savaş ile daha açığa çıkmış ve Avrupa ile Ortadoğu arasında çoklu iş birliği momentumu yaratmıştır. Bu kazan-kazan durumu ve Avrupa'nın enerji talebi, güneş enerjisi ve finansman bakımından zengin olan Körfez ülkeleri ve Kuzey Afrika açısından uzun vadeli bir fırsat doğurmaktadır. Öte yandan Mısır gibi geniş bir nüfus barındıran ülkelerin gıda güvenliklerini sağlayabilmeleri için gıda tedarikinde bir çeşitliliğe gitmek zorunlu hale gelebilir. Bunun için Rusya ve Ukrayna'ya bağımlılıklarını azaltmaları ve alternatiflere yönelmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde savunma sanayisinden enerji fiyatlarının belirlenmesine kadar bir dizi portföyde eli kuvvetli olan Rusya bu bağımlılıkları BM gibi uluslararası platformlarda lehine oy kullanılması için baskı aracı olarak suistimal edebilir.

Son olarak, 2022'nin ilk üç ayı genel bir gidişatın habercisi olacaksa, İsrail ile normalleşme kapsamında turizmden savunma sektörüne kadar yapılan çeşitli Ortadoğu ülkeleriyle ikili anlaşmalar başta olmak üzere, İran nükleer uzlaşısı sürecinde P5+1 taraflarıyla son turlara gelinmesi ve bununla beraber İran'ın Avrupa için

önemli bir enerji tedarikçisi olabilme potansiyeli, Batı Sahra sorununa daha ılımlı hatta Fas lehine yaklaşımlar ve Almanya ile Fas arasında diplomatik ilişkilerin restore edilmesi, Cezayir'in Rusya'ya siyasi yakınlığına rağmen Avrupa'yı güvenilir bir enerji tedarikçisi olduğuna dair temin etmesi, Irak'ın Daes'in liderinin öldürülmesini sağlayan operasyonda ABD ile iş birliği yapması gibi bir dizi gelişme, önümüzdeki süreçte iki bölge arasında daha fazla çıkarın örtüşeceğine dair bir tahmin sunmaktadır. Ancak bu artan iş birliği potansiyelinin ne şekilde değerlendirileceği noktasında önemli bir etken de Çin'in Ortadoğu ülkelerine yaklaşımıdır. Bu anlamda Avrupalı aktörlerin Çin ile Ortadoğu'daki rekabeti, özellikle çeşitli altyapı projeleri ve yatırımlarda, nasıl yönetecekleri belirleyici olacaktır. Zira Batı hegemonyasının kırıldığı bu geçiş döneminde Ortadoğu ülkeleri için fırsat ve seçeneklerin çoğaldığı söylenebilir.

12. Doğu Asya – Ortadoğu Dosyası

Arş. Gör. Mustafa Onur Yalçın

Çin – Ortadoğu Gelişmeleri:

Suudi Arabistan, Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'i Mayıs ayında gerçekleştirebilecek bir gezide krallığı ziyaret etmeye davet etti. Bu olası ziyaret, krallığın Washington ile gergin ilişkiler geçirdiği bu dönemde, Pekin ile bağlarını derinleştirmesine yardımcı olabileceği düşünülüyor. ABD Başkanı Joe Biden'in göreve başlamasından bu yana, dünyanın en büyük petrol ihracatçısı Suudi Arabistan ile ABD arasındaki stratejik ortaklık Kaşıkçı cinayeti, Yemen Savaşı gibi önemli gelişmelerle sarsılmaktaydı. Veliht Prens Salman ise verdiği bazı röportajlarda Biden'in kendisi hakkında yanlış anlayıp anlamadığını umursamadığını belirtmesi ise ilişkilerdeki bu gerginliği yansıtıyor. Bu durum ise krallığın Çin ile halihazırda büyük bir potansiyel olarak görülen ilişkilerinin ilerlemesi için bir zemin oluşturmakta. Basında çıkan Xi Jinping'i davet haberleri ise, henüz gerçekleşmemiş olsa da Çin'in bölgeye olan yaklaşımı ve bölgenin önemli ülkelerinden birinin Çin'e karşı yaklaşımı hakkında ipuçları veriyor. Zira Suudi bir yetkilinin verdiği demeçlere göre, iki ülke arasındaki ilişkinin bir petrol alışverişinden çok daha ileri olduğu iddia edilmekte. Çin, dünyanın en büyük petrol ithalatçısı ve dünyanın en büyük petrol ihracatçısı olan Suudi Arabistan'ın en büyük ticaret ortaklarından birisi olarak biliniyor. İki ülke arasındaki bağların daha da derinleşmesinin ABD'yi endişelendirmesi muhtemel bir sonuç olacaktır. Ayrıca Suudilerin, Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden sonra küresel durgunluğu tehdit eden ham petrol fiyatlarını düzenlemek adına Washington'dan gelen petrol üretimini artırma talebini geri çevirmeleri de bu gerginliği kızıştırıyor.

Japonya – Ortadoğu Gelişmeleri:

Japonya Başbakanı Fumio Kishida geçen ay yaptığı açıklamada, Japonya'nın Orta Doğu'daki petrol üreticisi ülkelerden Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin tetiklediği artan fiyatlar karşısında üretimi artırmalarını isteyeceğini söyledi. Kishida bu plan çerçevesinde Abu Dabi Veliht Prensi Şeyh Muhammed bin Zayed Al Nahyan ile uluslararası ham petrol piyasasını istikrara kavuşturmak için birlikte çalışmak konusunda anlaştıklarını söyledi. Ancak Kishida'nın, veliaht prensi petrol üretimini artırmaya teşvik edip etmediği sorulduğunda yorum yapmaktan kaçınması ise bu işbirliğinin amacına ulaşip ulaşmayacağı hakkında soru işaretleri doğuruyor.

Ancak Japonya'nın bu talebinin altındaki motivasyonun temelleri daha çok ülkenin enerji bağımlılığı ile alakalı gözüküyor. Liberal Demokrat Parti'nin Tokyo'daki bir toplantısında Başbakan Kishida, Japonya'nın doğal kaynaklar konusunda istikrarlı bağlarını sürdürdüğü Orta Doğu'daki petrol üreticilerinden tedarik sağlamak için diplomatik çabalara öncülük etmeye hazır olduğunu dile getirmişti. Ayrıca Kishida ayrıca hükümetin, Japonya'nın enerji krizlerinde daha dirençli olmasına yardımcı olmak için enerji kaynaklarını ve tedarikçilerini çeşitlendireceğini söyledi.

Ancak hükümetin, Rusya'nın enerji sektörünü vuran Rusya'ya karşı yaptırımlar uygulama konusunda ABD ve bazı Avrupa ülkelerine katılmayacağını yinelenmesi, Japonya'nın Rusya'ya karşı yapılan yaptırımlar konusunda oldukça pragmatik hareket ettiğini de gösteriyor. Zira Kishida verdiği yaptığı açıklamada, Rusya'nın saldırganlığına karşı sağlam durmalarına karşın, aynı zamanda Japonya'nın enerji arzını güvence altına alma konusundaki ulusal çıkarlarını da korumanın öncelikleri olduğundan da bahsetti. Ayrıca Japonya Dışişleri Bakanı Yoshimasa Hayashi geçtiğimiz ay, dışişleri bakanlarıyla görüşmek ve farklı etkinliklere katılmak için üç günlük BAE ve Türkiye ziyareti gerçekleştirdi. Bakan, bu ziyaretin enerji kaynaklarının istikrarı ve Ukrayna'daki durum dahil olmak üzere çok çeşitli konuları tartışacağını belirtti. Hayashi'nin BAE ziyareti, yine Ukrayna'daki durumun bir sonucu olarak ham petrol fiyatlarındaki artıştan etkilenen Japonya'nın, Kishida'nın da belirttiği kaygıları üzerine yapılıyor.

Türkiye ziyaretinde ise genel olarak Türkiye ve Japonya'nın çok taraflı platformlarda ikili işbirliğini güçlendirmeyi hedefleri üzerine gerçekleştirildi. Çavuşoğlu Japon mevkidaşı Yoshimasa Hayashi ile düzenlediği ortak basın toplantısında, Türkiye'nin çok taraflı platformlarda ikili işbirliğini geliştirmek istediğini ve Japonya'nın 2023-2024 BM Güvenlik Konseyi adaylığına verdiği desteği yineledi.

13. Ortadoğu Güvenlik Dosyası

Arş. Gör. Furkan Halit Yolcu

Ortadoğu güvenliği bağlamında Mart ayı ikili ilişkilerde eksen normalleşmesi ve Çin'in bölgeye dair angajmanının sıkça gündem olduğu bir dönemdi. Türkiye-Suudi Arabistan rekabeti ve bu rekabetin diplomatik krize döndüğü 2 senelik dönemde iki ülke arasındaki ticaret işbirliği 3 milyar \$ seviyelerinden neredeyse 100 milyon \$ seviyelerine çekilmişti. Elbette bu krizden en çok zarar gören sektörlerden birisi de güvenlik ve savunma sektörüydü. Türk savunma sektöründe hükümetle hareket etmeyen kuruluşları destekleyen BAE bu anlamda ilişkileri tamamen ortadan kaldırmayı tercih etmeyerek muhalefeti desteklemeyi tercih etmişti. Ancak 2022 Ocak ayından bu yana gelişmeler göz önünde bulundurulursa Suudi Arabistan ve BAE'den daha önce Katar'dan dahi görülmemiş bir ölçekte yatırımlar gözlemlenebilir.

Mart ayının diğer önemli gelişmeleri ise şöyleydi;

İsrail, İran'a ait SİHA'ların imha edilmesine yönelik operasyonlarda F-35'i muharip uçaklarını kullandığını açıkladı. Bu açıklama şu nedenle önemli, hava ve sinyal istihbaratı anlamında İran'ın nükleer tesisleri ve askeri lokasyonları koruma noktasında daha da dezavantajlı bir noktaya çekildiği söylenebilir.

BAE'nin Çin'den 12 adet L-35 eğitim jet uçağı temin edeceğine dair imzalanana mutabakat zaptının Mart ayında her iki taraf tarafından yürürlüğe sokulduğu ifade edildi. Bu da Çin'in hava muharebe unsurlarını tercih etmekte herhangi bir çekingenlik göstermeyen BAE ve Suudi Arabistan için önemli bir hamle olabilir.

Türkiye'nin ürettiği HÜRKUŞ eğitim uçağının jet motorlu versiyonu ise bu pazarı bir nebze de olsa kaçırmış gibi görünüyor.

Suudi Arabistan ve ABD hükümetleri arasında THAAD yüksek-irtifa-hava savunma sistemleri için füze lançerleri ve kanisterlerinin Suudi Arabistan'da üretilmesine dair anlaşmaya varması teknoloji transferi için olmasa da yerli savunma sanayii açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirildi.

